

PARLEM-NE

JOAN SOLÀ

“La Fuïina”, encara

Cal tenir en compte la pronúncia, la documentació antiga i també la tradició històrica

Fa cinc setmanes els parlava d'un topònim entranyable del Priorat: *la Fuïina* o *les Fuïnes*. Els deia que era el nom popular (i per això més entranyable) de l'animal que en estàndard és la *fagina*, i que el nom de l'animal havia passat a ser topònim, amb variants diverses precisament en aquesta zona del Priorat i Montsant: *fagina*, *fatgina*, *faïna*, *foïna*, *fusina*, *fuïna* i *fuina*.

Aquestes variants, si partim de la forma *foïna*, són relativament “transparentes” o intel·ligibles. És un cas similar al de *cuina*. La forma del llatí vulgar *cocina* (pronunciïn *kokína*) va anar evolucionant en català d'aquesta manera: *cozina* (c. 1300) > *coïna* (1274) > *cuïna* (Llull) > *cuina* (1390). Doncs en el nostre cas tindríem: *foïna* > *fuïna* > *fuina*. Però en aquesta zona sembla que predomina la segona forma, *fuïna*. El fenomen consisteix en això: en l'aplec *-oi-* (*o-i*) la *i* fa que la *o* esdevingui *u* (> *fuïna*); i l'aplec *-ui-* (*u-i*) canvia l'accent de la *i* a la *u* i produeix diftong (*fu-i-na* > *fúi-na*, és a dir *fuina*).

Deia a l'article que la primera edició del *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya* (2003) dóna el *Barranc de la Foïna* a Falset i opinava que el responsable (local) d'aquesta obra impressionantment laboriosa i ben feta potser no va afinar prou, perquè a mi em semblava que havia de ser *Fuïna* (amb *u*) i no pas *Foïna*. Deia també que el *Nomenclàtor* no enregistra la forma al Molar.

L'Oficina d'Onomàstica de l'IEC va tenir l'amabilitat d'enviar-me una carta, signada per

Joan Anton Rabella, aclarint-me que precisament ells disposen d'informació prou detallada d'aquest topònim en aquella zona i que, efectivament, aquell barranc es pronuncia *Fuïna* i que així consta ja a la versió electrònica actualitzada del *Nomenclàtor* des de fa un any. Encara m'hi afegia que la forma amb *o* (*Foïna*), que semblava més rara a la zona, existeix efectivament a Gratallops, per a un barranc, un coster i un pou. M'aclaria també que el topònim del Molar (*les Fuïnes*) consta al *Nomenclàtor* amb el nom allí «més general» de *barranc del Bartrolí*. I jo vaig poder compensar el senyor Rabella informant-lo que a Riudecanyes hi ha la forma *Fuina*, amb diftong, també més escadussera: el *Pont de la Fuina*. M'ho assegura absolutament l'excel·lent lingüista Joaquim Mallafrè. Ja ho veuen: així es fa un país, a poquet a poquet, amb paciència i estimació i acumulació d'esforços. Ah, a l'article se'm va escapar un petit lapsus: la marca del vi del Molar és en singular, *La Fuïna*, no en plural (només que no li han posat dièresi, i jo els aconsellava que n'hi posessin: que preservessin aquest petit tresor).

I l'Oficina continua: «Aquest és un cas que reflecteix la complexitat a l'hora de tractar la fixació de la toponímia: no solament hi ha topònims que presenten formes gràfiques diferents -i en què cal tenir en compte la pronúncia, la documentació antiga i també la tradició històrica [...]-, sinó que sovint un mateix element geogràfic pot tenir noms diferents [...] fins i tot en el mateix poble».*

MOTACIONS

MÀRIUS SERRA

Enderrossall?

Escolto na Fàtima Anglada mentre conta un conte a la biblioteca de Ferreries. És un conte seu protagonitzat per una gallina que menja pedres. L'escolten nines, nins i al·lotam d'edats diverses. Els de casa en diríem canalla i alguns amics mainada, però la lluíssor de les mirades és la mateixa. En el conte angladià, la gallina menorquina acaba encastada en un marge deteriorat. Mentre escolto la història, irromp un mot que mai abans no havia sentit: *enderrossall*. M'adono pel context que un *enderrossall* és un forat als marges de pedra que separen els camps a Menorca. Na Fàtima, després, m'explica que n'hi ha de dues menes: els *enderrossalls* simples i els de senyor. La diferència és digna de constar en una pòlissa d'assegurances. Els primers són més petits i els arranja el camperol mateix. Però els *enderrossalls* de senyor aterren trams sencers del marge i llavors és l'amo del tros qui se n'ha de fer càrrec. M'adono que potser el canvi sobtat de color del govern municipal de Ciutadella de Menorca és una qüestió d'*enderrossalls*. El PP ciutadellenc no ha sabut exercir de senyor, han aflorat les corrupteles i s'ha quedat sense marge.*

Retrat | Miquel de Palol

Abraham

Com molt bé s'han ocupat de mostrar poetes, novel·listes, assagistes i autors de teatre -i els cineastes n'han fet un gènere-, el material bíblic és també, idees de cadascú al marge, material substancialment literari. Adam i Eva, Caïn i Abel, Moisès, David, Judit, Jesús mateix i els seus deixebles són personatges d'entitat no inferior a la dels herois homèrics, a la d'Hèracles, a la d'Èdip, a la de Teseu.

Entre tots, Abraham exerceix un peculiar atractiu entre els moralistes i els filòsofs occidentals. Kierkegaard li va dedicar un assaig molt interessant, *Temor i*

tremor, que un segle i mig més tard Steiner ha afusellat sense cap mania (i sense, que jo sàpiga, que ningú s'hagi pres la molèstia de llegir-li la cartilla). La peripècia del patriarca bíblic li pot semblar banal a un oient distret, però conté en si, sencer, el conflicte del cristianisme entre la providència divina -allò que per als grecs era el destí- i el lliure albir. En essència, Abraham no té una sortida moralment possible: o bé té en Déu la fe que li cal, cosa amb la qual el seu sacrifici no té cap mèrit, ja que per força ha de saber que en la seva infinita misericòrdia Déu no permetrà que mati el seu fill, o bé és

un descregut en la mesura en què no confia en Déu, i a sobre és un assassí. Només cal que pensem un moment què li faria la nostra societat a un individu que matés el seu fill i després digués que ho havia fet perquè Déu l'hi havia demanat.

La qüestió és: de debò Abraham pensava matar el seu hereu? Com s'hauria sentit després de fer-ho? El narrador bíblic no entra a especular amb això, però Kierkegaard sí, i un té la sospita que el personatge que de debò el fascina és Déu, que després fascinarà també Cioran, de la mateixa manera que, en d'altres termes i amb objectius

Abraham pensava matar el seu hereu? Com s'hauria sentit després?

de coneixement científic abans que moralitzants, havia fascinat els deistes anglesos del XVII i el XVIII. Què feia Déu quan no feia res? Per quin estrany capritx juga amb el destí de les seves criatures? El lliure albir concedit als humans, forma part del seu inacabable poder? Per què havent pogut fer un món perfecte l'ha fet imperfecte? Els defectes i la maldat del món són producte de l'estupidesa de Déu? Curiosament, la ciència actual, atea per necessitats apriorístiques estructurals, per una requesta equivalent a la dels deistes, arriba actualment a qüestions d'aquesta índole.*